

بررسی و شناخت مهم‌ترین عوامل بروز فساد اداری در سازمان امور مالیاتی کشور (مطالعه موردی در اداره کل امور مالیاتی شمال تهران)

دکتر سیدعلی‌اکبر احمدی* و اصغر فردادنیا**

فساد اداری پدیده جهان‌شمولی است که بستر شکل‌گیری آن در اکثر کشورهای در حال توسعه مشاهده می‌شود و بدون حل این معضل توسعه واقعی رخ نخواهد داد. برای برخورد مناسب با این مشکل ابتدا باید عوامل مؤثر در رخداد آن را شناخت؛ سپس با توجه به اهمیت و ویژگی هریک از عوامل، راهکار مناسب را ارائه داد. این مقاله به «بررسی و شناخت مهم‌ترین عوامل بروز فساد اداری در سازمان امور مالیاتی کشور (مطالعه موردی در اداره کل امور مالیاتی شمال تهران)» پرداخته است. در این راستا با توجه به مراحل انجام پژوهش، پس از بیان مسئله و مرور ادبیات نظری، عوامل مؤثر بر فساد اداری مطرح و در سازمان امور مالیاتی کشور مورد آزمون قرار گرفت. با توجه به نتایج حاصل یافته‌های این پژوهش به تصمیم‌گیران امور مالیاتی کشور کمک می‌کند تا با آگاهی از عوامل و متغیرهای تأثیرگذار در فساد اداری در نظام مالیاتی کشور، برخورد مناسبی جهت حذف آن به عمل آورند.

کلیدواژه‌ها: فساد اداری؛ مالیات؛ ترفند مالیاتی؛ گریز (فرار) مالیاتی؛ منبع مالیاتی

* عضو هیئت علمی و مدیر کل پژوهش دانشگاه پیام نور؛

E-mail: ahmadi@tehran.pnu.ac.ir

** کارشناسی ارشد مدیریت دولتی؛

مقدمه

فساد اداری پدیده‌ای جهان‌شمول و هم‌زاد حکومت است که از زمان شکل‌گیری فعالیت‌های بشری، به صورت سازمان‌یافته جزء لاینفک سازمان‌ها شده است. بنابراین می‌توان فساد را فرزند ناخواسته سازمان تلقی کرد که در نتیجه تعاملات گوناگون درون سازمان و نیز به تناسب تعامل میان سازمان و محیط آن به وجود آمده است.

فساد مسئله‌ای فراسیستمی است که در تمام نظام‌های اجتماعی و حکومت‌ها وجود دارد و تمامی طبقات جامعه، سازمان‌های دولتی و غیردولتی، نظام‌های حکومتی و تمام وضعیت‌ها، چه جنگ و چه صلح، تمامی گروه‌های سنی و همه زمان‌ها از باستان و قرون وسطی تا معاصر را تحت تأثیر قرار داده است. این پدیده سازمانی روند توسعه کشورها را به طور چشمگیری با مشکل روبه‌رو می‌سازد تا آنجا که روابط حکومت و جامعه مدنی و حکومت و بخش‌های خصوصی و مدیریت دولتی را تحت الشعاع قرار می‌دهد. رسوایی‌های مالی در اکثر کشورها موضوعی رایج و متداول شده است. فساد و مشروعیت نظام‌های سیاسی و حکومت‌ها را زیر سؤال برده و از آفت‌های اصلی جوامع برای رسیدن به عدالت اجتماعی و اقتصادی و در نهایت برقراری جامعه مردم‌سالار است.

از آنجا که بستر مناسب برای توسعه فساد در اکثر کشورها، عقب‌ماندگی و عدم توسعه‌یافتگی نظام‌های سیاسی و اقتصادی است همواره رابطه معکوسی بین فساد و استفاده صحیح از قدرت وجود دارد. با گسترش و ریشه‌دوانی این معضل در بطن جامعه آثار و پیامدهای مخرب آن نیز افزایش می‌یابد، از این رو تلاش‌های بین‌المللی مانند برگزاری کنفرانس مبارزه با فساد و اجلاس جهانی مبارزه با فساد از سال ۱۹۸۱ به بعد و تحقیقات سازمان‌های بین‌المللی چون سازمان شفافیت بین‌الملل و بانک جهانی و نهادهای خصوصی و نظایر آن، نقش مهمی در شناسایی این معضل و عوامل بروز آن و معرفی راهکارهای پیشگیری و درمان و مبارزه با فساد داشته است.

۱ بیان مسئله پژوهش

پیامدها و نتایج مخرب فساد اداری، گسترش و شیوع این معضل در جهان خصوصاً کشورهای در حال توسعه و هزینه سنگین مبارزه با آن از جمله مهم‌ترین عواملی است که باعث شده نهادها و سازمان‌های بین‌المللی و خصوصی و نظایر آن توجه روزافزونی به این مشکل داشته و تحقیقات وسیعی را انجام داده و بدهند. حاصل این تحقیقات دلایل گوناگونی را برای فساد اداری از جهات مختلف عنوان کرده است که به‌طور خلاصه به مهم‌ترین آنها اشاره می‌شود (عباس‌زادگان، ۱۳۸۳: ۲۴ و ۲۳).

۱-۱ عوامل فرهنگی - اجتماعی

۱. مادی‌گرایی؛
۲. فردگرایی؛
۳. کاهش زشتی تخلفات و ضعف ایمان؛
۴. عدم تعهد و مسئولیت‌پذیری و وجدان کاری؛
۵. فقدان فرهنگ پاسخ‌گویی؛
۶. ضعف نهادهای نظارتی و کنترلی به‌خصوص نهادهای اجتماعی جامعه مدنی؛
۷. وجود روابط فامیلی و قومی؛
۸. فقدان عزم و اراده ملی برای مبارزه با فساد.

۱-۲ عوامل اقتصادی

۱. فقدان عدالت اقتصادی و اجتماعی و فاصله طبقاتی زیاد در جوامع؛
۲. حقوق و دستمزد پایین و کاهش درآمدها همراه با افزایش تورم و شرایط نامناسب کاری؛
۳. توجه روزافزون به مادیات به‌عنوان ارزش برتر.

۱-۳ عوامل سیاسی و تسهیل‌کننده فساد اداری

۱. فشار گروه‌های ذی‌نفع و گروه‌های سیاسی برای مقدم کردن اهداف و راهبردهای دلخواه؛
۲. تسامح و تساهل در مجازات متخلفان؛
۳. مشارکت نداشتن نهادهای مختلف جامعه مدنی مثل انجمن‌ها، اتحادیه‌ها، اندیشمندان و رسانه‌ها برای مبارزه با فساد.

۱-۴ عوامل اداری و سازمانی

۱. ساختار اداری پیچیده و بوروکراتیک ناکارآمد سازمان‌ها؛
۲. ابهام و تناقض در قوانین و مقررات؛
۳. عدم بازنگری و اصلاح به موقع مقررات؛
۴. عدم وجود نظام شایسته‌سالاری در عزل و نصب‌ها؛
۵. نظام ناکارآمد تنبیه و پاداش؛
۶. فقدان تلاش‌های لازم برای افزایش انگیزه روحیه کارکنان؛
۷. ضعف دانش و تخصص مدیران؛
۸. نبود امنیت شغلی برای کارکنان؛
۹. عدم ثبات در مدیریت؛
۱۰. اختیارات بیش از حد مدیران و کارکنان؛
۱۱. عدم وجود شفافیت و پاسخ‌گویی در فعالیت‌های نظام اداری؛
۱۲. عدم نظارت و کنترل صحیح بر فعالیت‌ها؛
۱۳. عدم هماهنگی بین سازمان‌ها و ادارات از جهات مختلف؛
۱۴. فقدان زیرساخت‌های لازم مانند نظام‌های اطلاعاتی و فناوری‌های پیشرفته اطلاعات و ارتباطات.

۵-۱ عوامل فردی

۱. مقدم بودن اهداف و منافع فردی بر منافع عمومی؛
 ۲. عدم توجه به ارزش‌ها و اخلاقیات؛
 ۳. عوامل تربیتی، موروثی و خانوادگی؛
 ۴. انگیزه‌های فردی، گروهی و حزبی؛
 ۵. عضویت در شبکه‌های غیررسمی و باندهای فساد؛
 ۶. عدم اعتماد و اطمینان و ترس از آینده؛
 ۷. فساد مدیران و مقامات عالی‌رتبه؛
 ۸. ضعف دانش و تخصص مدیران و عدم آشنایی با اصول مدیریت نوین؛
 ۹. عدم مشارکت عامه مردم و شخصیت‌های حقیقی و حقوقی، گروه‌ها و احزاب.
- بررسی‌های صورت گرفته روی پدیده فساد اداری، حکایت از گستردگی، تنوع و پیچیده بودن عوامل مؤثر در شکل‌گیری این معضل مخرب دارد؛ ضمن اینکه تنوع فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و نظایر آن نقش مؤثری در تعیین این عوامل دارد. با توجه به وجود شکل فساد در ایران و شیوع آن در اکثر ادارات و سازمان‌های دولتی و بخش خصوصی، توجه روزافزون برای علت‌یابی و حل این معضل حائز اهمیت است.
- سازمان امور مالیاتی کشور و ادارات تابعه نیز به لحاظ نقش اساسی در اقتصاد، توسعه و آبادانی کشور از یک طرف و تعامل مستقیم و غیرمستقیم با مردم و سازمان‌های دیگر و متأثر شده از عوامل مختلف سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و نظایر آن در سال‌های اخیر در معرض این مشکل بوده و هستند. بنابراین شناسایی عوامل بروز فساد در این سازمان ابزار مناسبی برای مبارزه با این مشکل و راهگشای پیشرفت و توسعه از جهات گوناگون خواهد بود.

۲ اهمیت و ضرورت تحقیق

اهمیت، آثار و پیامدهای فساد در کشورهای مختلف به‌طور چشمگیری متفاوت است و

غالباً فساد بخشی از فرهنگ کشورهاست. بنابراین عوارض و هزینه‌های متعددی با فساد مرتبط می‌شود.

پژوهش‌ها در کشورهای مختلف نشان می‌دهد که فساد بین کشورها و حتی بین بخش‌های درونی هر کشور متفاوت است. برخی از مؤسسات دولتی مثل گمرک و امور مالیاتی، پلیس و نظایر آن نسبت به سایر مؤسسه‌های دولتی زمینه بیشتری برای فساد دارند. بنابراین نمی‌توان تأثیرات ناشی از این معضل را به کل کشورها و کل سازمان‌ها تعمیم داد. از این رو به تعدادی از این آثار و پیامدهای فساد اداری که باعث توجه روزافزون و اهمیت چشمگیر این معضل است، اشاره می‌کنیم:

۱. فساد به دلیل تأثیرش بر تخصیص منابع در تولید و مصرف اثر می‌گذارد؛
۲. فساد نیروی کار را از فعالیتهای مولد و سالم جدا می‌کند؛
۳. فساد اداری الگوهای استخدام و ارتقا را تحت تأثیر قرار می‌دهد؛
۴. فساد نوعی همبستگی منفی با رشد اقتصادی دارد و ضمن افزایش هزینه‌ها کیفیت پروژه‌های عمومی را کاهش می‌دهد؛
۵. در محیط‌های فاسد منابع به سمت عرصه نامولد سوق داده می‌شود. مثلاً نخبگان سیاسی برای حفظ مقام، قدرت و ثروت، منابع ارزشمند اقتصادی و اجتماعی را صرف هزینه‌های امنیتی و نظامی می‌کنند؛
۶. فساد به عنوان یک متغیر بسیار کلیدی در معادله توسعه اقتصادی عمل می‌کند و فقر، نابرابری و بی‌عدالتی درآمدها را به همراه دارد. فساد هزینه‌های مدیریتی و مالی انجام کسب و کار را افزایش می‌دهد، نرخ سرمایه‌گذاری‌ها را کاهش می‌دهد، رشد اقتصادی را پایین می‌آورد، دمکراسی و نمایندگی را مخدوش می‌کند، در نتیجه اقتصاد را سست و فقر را به صورت گسترده افزایش می‌دهد؛
۷. فساد، سیاست‌های دولت را در تضاد با منافع اکثریت قرار می‌دهد؛
۸. فساد، اعتقاد و ارزش‌های اخلاقی جامعه را متزلزل می‌کند؛

_____ بررسی و شناخت مهم ترین عوامل بروز فساد اداری در سازمان امور مالیاتی ... ۱۰۹

۹. فساد، بی انگیزگی و بدبینی ایجاد می کند و باعث تضعیف روحیه افراد درستکار

می شود؛

۱۰. فساد، با زائل کردن دمکراسی باعث تخریب مشروعیت حکومت ها و حاکمیت

قانون می شود؛

۱۱. فساد باعث کاهش بهره وری و هدر رفتن زمان و انرژی می شود؛

۱۲. فساد باعث هدر رفتن تلاش های جلوگیری از شیوع فساد و شناسایی و پیشگیری

می شود؛ ضمن اینکه هزینه های مبارزه با فساد را نیز افزایش می دهد.

با توجه به موارد فوق الذکر، شناسایی و بررسی عوامل مؤثر در بروز فساد اداری و

اتخاذ راهکارهای مناسب برای پیشگیری، درمان و مبارزه، اهمیت و ضرورت تحقیق درباره

این معضل را ایجاب می کند.

۳ اهداف تحقیق

اهداف تحقیق در قالب اهداف اصلی و فرعی، به شرح زیر ارائه شده است:

۳-۱ اهداف اصلی

همان طور که در بیان موضوع تحقیق ذکر شد، هدف اصلی تحقیق شناخت مهم ترین عوامل

بروز فساد اداری در سازمان امور مالیاتی کشور (اداره کل امور مالیاتی شمال تهران) است

که شامل موارد ذیل است:

۱. بررسی رابطه بین عوامل اداری اعم از درون سازمانی و برون سازمانی با بروز فساد

اداری در اداره کل امور مالیاتی شمال تهران.

۲. بررسی رابطه بین عوامل محیطی اعم از فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی با

بروز فساد اداری در اداره کل امور مالیاتی شمال تهران.

۳. بررسی رابطه بین عوامل فردی با بروز فساد اداری در اداره کل امور مالیاتی شمال تهران.

نتایج حاصل از پژوهش، ابزار مناسبی برای انتخاب بهترین راهکار و روش اجرایی برای پیشگیری، درمان و مبارزه با فساد است که مطمئناً با استفاده صحیح و به‌موقع نتایج، گام‌های مؤثری به‌سوی توسعه سازمانی و تأمین نیازهای منابع انسانی برداشته خواهد شد.

۲-۳ اهداف فرعی

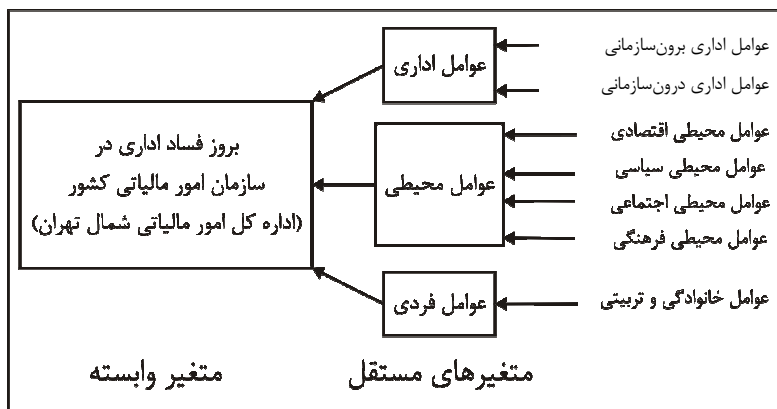
۱. بهینه کردن روند اجرایی امور مالیاتی از تشخیص تا وصول و اصلاح ساختار اداری؛
۲. تشخیص و وصول عادلانه مالیات از تمام گروه‌ها و اقشار جامعه؛
۳. جلوگیری از فرارهای مالیاتی با به‌کارگیری سیستم‌های اطلاعاتی - ارتباطاتی؛
۴. توسعه عدالت اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و نظایر آن؛
۵. توسعه اقتصادی، عمران، آبادانی و سرمایه‌گذاری‌های زیربنایی؛
۶. بهبود و افزایش فرهنگ مالیاتی و ایجاد اعتماد در جامعه؛
۷. اصلاح و بازنگری قوانین و مقررات مالیاتی و شفاف‌سازی اجرای قوانین؛
۸. استفاده از نظام‌های منسجم و کارآمد نظارت و کنترل پاداش و تنبیه و نظایر آن؛
۹. تلاش برای توسعه سیستم‌ها و فناوری‌های پیشرفته اطلاعات و ارتباطات؛
۱۰. توجه روزافزون به ارزش‌ها و اخلاقیات؛
۱۱. توسعه حوزه معاونت منابع انسانی و استفاده از راهبردهای نوین مدیریتی چون کارگروها و نظایر آن.

۴ فرضیه‌های تحقیق

فرضیه اول: بین عوامل اداری و بروز فساد اداری در سازمان امور مالیاتی کشور، رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه دوم: بین عوامل محیطی و بروز فساد اداری در سازمان امور مالیاتی کشور، رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه سوم: بین عوامل فردی و بروز فساد اداری در سازمان امور مالیاتی کشور، رابطه معناداری وجود دارد.

شکل ۱ مدل تحلیلی تحقیق

۵ روش تحقیق

چون در این تحقیق به توصیف و مطالعه آنچه که هست پرداخته می‌شود، از این روش تحقیق به کار رفته، توصیفی - تحلیلی است. از آنجایی که در تحقیقات توصیفی ویژگی‌های جامعه مورد مطالعه، از طریق پیمایش مورد بررسی و آزمون قرار می‌گیرد، تحقیق حاضر یک تحقیق توصیفی از نوع پیمایشی است. روش‌های جمع‌آوری اطلاعات در این پژوهش، روش کتابخانه‌ای و پرسش‌نامه و مصاحبه بوده که از نظریات کارشناسان، متخصصان امر، اعضای هیئت‌های رسیدگی به تخلفات و افراد خاطی استفاده می‌شود. در ضمن ابزار جمع‌آوری اطلاعات، پرسش‌نامه، اسناد و مدارک است.

۶ جامعه آماری

جامعه آماری در پژوهش حاضر شامل کارکنان اداره کل امور مالیاتی شمال تهران، با

پست‌های سازمانی کارشناس مالیاتی، کارشناس ارشد مالیاتی، رئیس گروه مالیاتی، رئیس اداره امور مالیاتی، کارکنان ستادی، کارکنان هیئت حل اختلاف مالیاتی و کارکنان اداره وصول و اجراست. از حیث تحصیلات مقاطع دیپلم تا بالاتر در نظر گرفته شده است. تعداد نمونه با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده ۲۷۸ نفر بوده که برای اطمینان بیشتر تعداد ۳۸۱ نفر مورد مطالعه قرار گرفتند.

۷ روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

پس از جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات و بررسی و تلخیص آنها، برای بررسی متغیرهای جمعیت‌شناختی از آمار توصیفی و برای بررسی فرضیه‌ها از آمار استنباطی استفاده شده است. برای آزمون فرضیه‌ها و بررسی اطلاعات از نرم‌افزار SPSS استفاده می‌شود.

۸ قلمرو تحقیق

با توجه به گستردگی و پیچیدگی مسائل و محدودیت‌های امکانات مالی و زمانی تعیین حدود مرزهای مسئله، با استفاده از فنون و روش‌های پژوهش ضرورت می‌یابد. بنابراین با تعیین قلمروهای موضوعی مکانی و زمانی تحقیق می‌توان موضوع پژوهش را بهتر، دقیق‌تر و کاربردی‌تر بررسی کرد.

۱. **قلمرو موضوعی تحقیق:** این قلمرو شامل بررسی تأثیر سه گروه از عوامل اداری، محیطی و فردی در بروز فساد اداری در سازمان امور مالیاتی کشور است.
۲. **قلمرو مکانی تحقیق:** این قلمرو شامل اداره کل امور مالیاتی شمال تهران که از ادارات تابعه سازمان امور مالیاتی کشور است.
۳. **قلمرو زمانی تحقیق:** دوره زمانی انجام تحقیق حاضر سال ۱۳۸۸ است.

۹ بررسی و آزمون فرضیه های تحقیق

۹-۱ بررسی و آزمون فرضیه شماره ۱

با توجه به نتایج به دست آمده، وضعیت کلی عوامل اداری به شرح جدول زیر است.

جدول ۱ بررسی وضعیت متغیرهای مربوط به عوامل اداری

نام عامل	تعداد پاسخها	آماره t به دست آمده	درجه آزادی	سطح معنادار
اداری	۳۸۱	۳۱,۱۴۰	۳۸۰	۰

چنان که در جدول فوق مشاهده می شود، با توجه به اینکه سطح معناداری عوامل اداری کوچک تر از سطح خطای ۵ درصد است، لذا می توان گفت که مقدار حاصل مربوط به این عوامل تفاوت معنادار با مقدار متوسط دارد. از طرف دیگر با توجه به علامت مثبت آماره های t این عوامل، میانگین حاصل آنها بیشتر از عدد متوسط (یعنی ۳) است. به طور کلی از نظر پاسخ دهندگان، وضعیت این عوامل بیشتر از متوسط ارزیابی شده است.

۹-۱-۱ تعریف فرضیه آماری

- بین عوامل اداری (درون سازمانی و برون سازمانی) و فساد اداری در سازمان امور مالیاتی کشور رابطه معناداری وجود دارد: H_0 .
- بین عوامل اداری (درون سازمانی و برون سازمانی) و فساد اداری در سازمان امور مالیاتی کشور رابطه معناداری وجود ندارد: H_1 .

۹-۱-۲ آماره آزمون

آزمون کای - مربع بیانگر وجود رابطه بین عوامل اداری (درون سازمانی و برون سازمانی) و فساد اداری در سازمان امور مالیاتی کشور است. جدول ۲ فراوانی مشاهده شده و مورد انتظار و نیز مابه التفاوت مربوط به فرضیه شماره ۱ را نشان می دهد.

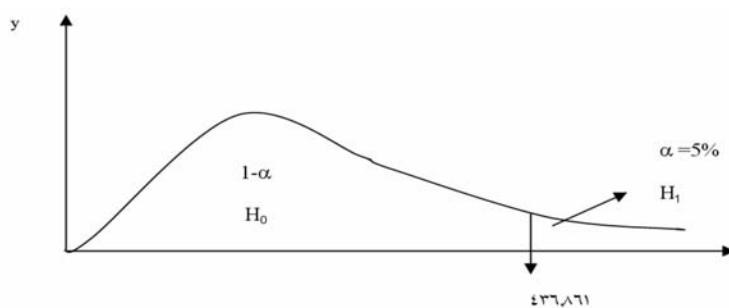
جدول ۲ فراوانی مشاهده شده و مورد انتظار و نیز مابه‌التفاوت مربوط به فرضیه ۱

ردیف	فراوانی مشاهده شده	فراوانی مورد انتظار	باقیمانده
۱	۰	۷۶/۲	-۷۶/۲
۲	۲۰	۷۶/۲	-۵۶/۲
۳	۱۸۶	۷۶/۲	۱۰۹/۸
۴	۱۶۵	۷۶/۲	۸۸
۵	۱۰	۷۶/۲	-۶۶/۲
جمع	۲۸۱	—	—

با توجه به فراوانی‌های جدول ۲، نتایج آزمون توزیع کای - مربع به شرح جدول و نمودار زیر است:

جدول ۳ نتایج آزمون توزیع کای - مربع مربوط به فرضیه شماره ۱

آزمون کای - مربع	۴۳۶/۸۶۱
درجه آزادی	۴
سطح معناداری	۰

نمودار ۱ نتایج آزمون توزیع کای - مربع مربوط به فرضیه شماره ۱

چنان که در جدول ۳ و نمودار ۱ ملاحظه می شود، انجام آزمون توزیع کای - مربع نشان می دهد که سطح معناداری کمتر از $\alpha = 5\%$ حاصل شده است ($P-V < \alpha = 5\%$). با توجه به نتیجه آزمون به عمل آمده، در سطح اطمینان ۹۵ درصد می توان گفت که «بین عوامل اداری (درون سازمانی و برون سازمانی) و فساد اداری در سازمان امور مالیاتی کشور رابطه معنادار وجود دارد». به عبارت دیگر عوامل اداری (درون سازمانی و برون سازمانی)، متغیر فساد اداری را در سازمان امور مالیاتی کشور تحت تأثیر قرار می دهد.

به منظور شناخت شدت تأثیر گذاری عوامل چهارده گانه مربوط به عوامل اداری در فساد اداری از آزمون تحلیل واریانس فریدمن استفاده شده است که جدول ۴ اولویت بندی متغیرهای عوامل اداری را نشان می دهد.

چنان که در جدول ۴ مشاهده می شود براساس نظر پاسخ گویان به ترتیب، اولویت حقوق، دستمزد و مزایای شغلی نامناسب؛ ناتوانی نظام مالیاتی حاکم در دریافت عادلانه مالیات از افراد و گروه های بانفوذ سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و نظایر آن؛ عدم وجود نظام شایسته سالاری در عزل و نصب ها؛ به کارگیری سیستم ها و فناوری های پیشرفته اطلاعات و ارتباطات و بار روانی فساد و سوء استفاده مدیران در گسترش فساد در سطوح میانی و پایین سازمان جزء پنج متغیر عوامل اداری به شمار می روند که بیشترین تأثیر را در بروز فساد اداری در سازمان امور مالیاتی کشور دارند. همچنین از نظر این دسته از پاسخ گویان عدم پاسخ گویی کارکنان سازمان؛ اثر تضاد قوانین و مقررات بین سازمانی؛ آشنایی و به کارگیری راهبردهای نوین مدیریتی در حوزه معاونت نیروی انسانی چون نظام پیشنهادات؛ تأثیر فرایندهای بوروکراتیک چندلایه اداری از تشخیص تا وصول مالیات و اختیارات بیش از حد کارکنان امور مالیاتی جزء پنج متغیر امور اداری هستند که تأثیر کمتری در مقایسه با سایر متغیرها در ایجاد فساد اداری در سازمان امور مالیاتی کشور داشته اند.

جدول ۴ میانگین رتبه‌های مربوط به متغیرهای عوامل اداری

شماره متغیر	شماره امتیاز رتبه	متغیر مورد بررسی
۱	۱۱/۴۶	حقوق، دستمزد و مزایای شغلی نامناسب
۱۰	۱۰/۹۰	نقش ناتوانی نظام مالیاتی حاکم در دریافت عادلانه مالیات از افراد و گروه‌های بانفوذ سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و نظایر آن
۴	۹/۸۱	عدم وجود نظام شایسته‌سالاری در عزل و نصب‌ها چقدر زمینه‌ساز فساد است؟
۶	۹/۲۷	به کارگیری سیستم‌ها و فناوری‌های پیشرفته اطلاعات و ارتباطات تا چه حد در جلوگیری از بروز فساد مؤثر است؟
۹	۸/۹۹	بار روانی فساد و سوءاستفاده مدیران در گسترش فساد در سطوح میانی و پایین سازمان چقدر است؟
۲	۷/۳۳	نقش ابهام در قوانین و مقررات مالیاتی در بروز و شیوع فساد چقدر است؟
۷	۶/۹۰	استفاده از سیستم‌های کارآمد نظارت و کنترل بر عملکرد کارکنان سازمان تا چه اندازه در جلوگیری از گسترش فساد مؤثر است؟
۱۴	۶/۶۹	آیا بازنگری و اصلاح به‌موقع قوانین و مقررات مالیاتی مانع رشد فساد می‌شود؟
۱۱	۶/۶۳	آیا وجود ساختار نظام‌مند اطلاع‌رسانی از امور مالیاتی در جامعه (رسانه‌ها) به‌منظور آگاهی دادن به مردم از رشد فساد جلوگیری می‌کند؟
۵	۶/۲۵	آیا بین اختیارات بیش از حد کارکنان امور مالیاتی با بروز فساد رابطه وجود دارد؟
۳	۶/۲۴	تأثیر فرایندهای بوروکراتیک چندلایه اداری از تشخیص تا وصول مالیات در ایجاد انگیزه برای تخلفات به چه میزان است؟
۱۲	۶/۲۲	آشنایی و به کارگیری راهبردهای نوین مدیریتی در حوزه معاونت نیروی انسانی چون نظام پیشنهادات می‌تواند مانعی برای فساد باشد؟
۱۳	۵/۴۹	اثر تضاد قوانین و مقررات بین‌سازمانی در گسترش فساد چه میزان است؟
۸	۴/۰۹	آیا عدم پاسخ‌گویی کارکنان سازمان با بروز فساد همبستگی مثبت دارد؟

۹-۲ بررسی و آزمون فرضیه شماره ۲

با توجه به نتایج به دست آمده، وضعیت کلی عوامل محیطی (اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی) به شرح جدول زیر است.

جدول ۵ بررسی وضعیت متغیرهای مربوط به عوامل محیطی

نام عامل	تعداد پاسخها	آماره t به دست آمده	درجه آزادی	سطح معنادار
محیطی	۳۷۱	۲۶/۷۲۱	۳۷۰	۰

چنان که در جدول فوق مشاهده می شود، با توجه به اینکه سطح معناداری نمونه ای عوامل محیطی کوچک تر از سطح خطای ۵ درصد است، بنابراین می توان گفت که مقدار حاصل مربوط به این عوامل تفاوت معنادار با مقدار متوسط دارد. از طرف دیگر با توجه به علامت مثبت آماره های t این عوامل، میانگین حاصل آنها بیشتر از عدد متوسط (یعنی ۳) است. به طور کلی از نظر پاسخ دهندگان، وضعیت این عوامل بیشتر از متوسط ارزیابی شده است.

۹-۲-۱ تعریف فرضیه آماری

- بین عوامل محیطی (اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی) و فساد اداری در سازمان امور مالیاتی کشور رابطه معناداری وجود دارد: H_0 .
- بین عوامل محیطی (اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی) و فساد اداری در سازمان امور مالیاتی کشور رابطه معناداری وجود ندارد: H_1 .

۹-۲-۲ آماره آزمون

انجام آزمون کای - مربع بیانگر وجود رابطه بین عوامل محیطی (اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی) و فساد اداری در سازمان امور مالیاتی کشور است. جدول ۶ فراوانی مشاهده شده و مورد انتظار و نیز مابه التفاوت مربوط به فرضیه شماره ۲ را نشان می دهد.

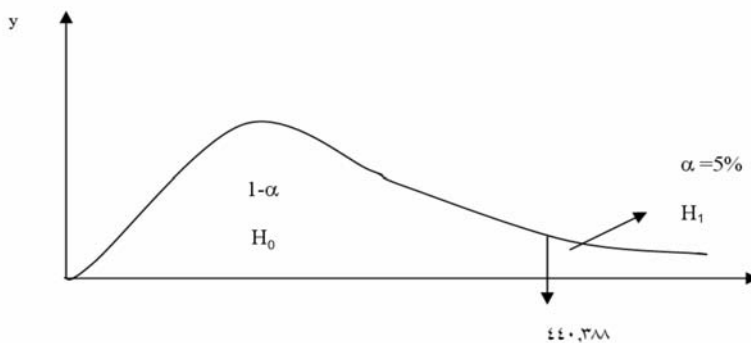
جدول ۶ فراوانی مشاهده شده و مورد انتظار و نیز مابه‌التفاوت مربوط به فرضیه ۲

ردیف	فراوانی مشاهده شده	فراوانی مورد انتظار	باقیمانده
۱	۰	۷۴/۲	-۷۴/۲
۲	۲۹	۷۴/۲	-۴۵/۲
۳	۱۹۲	۷۴/۲	۱۱۷/۸
۴	۱۵۰	۷۴/۲	۷۵/۸
۵	۰	۷۴/۲	-۷۴/۲
جمع	۳۸۱		

با توجه به فراوانی‌های جدول ۶، نتایج آزمون توزیع کای - مربع به شرح جدول و نمودار زیر است:

جدول ۷ نتایج آزمون توزیع کای - مربع مربوط به فرضیه شماره ۲

آزمون کای - مربع	۴۴۰/۳۸۸
درجه آزادی	۴
سطح معناداری	۰

نمودار ۲ نتایج آزمون توزیع کای - مربع مربوط به فرضیه شماره ۲

چنان که در جدول و نمودار فوق ملاحظه می شود، انجام آزمون توزیع کای - مربع نشان می دهد که سطح معناداری کمتر از $\alpha = 5\%$ حاصل شده است ($P-V < \alpha = 5\%$). با توجه به نتیجه آزمون به عمل آمده، در سطح اطمینان ۹۵ درصد می توان گفت که «بین عوامل محیطی (اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی) و فساد اداری در سازمان امور مالیاتی کشور رابطه معنادار وجود دارد». به عبارت دیگر عوامل محیطی (اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی)، متغیر فساد اداری را در سازمان امور مالیاتی کشور تحت تأثیر قرار می دهد.

به منظور شناخت شدت تأثیر گذاری عوامل یازده گانه مربوط به عوامل محیطی در فساد اداری از آزمون تحلیل واریانس فریدمن استفاده شده است که جدول زیر اولویت بندی متغیرهای عوامل محیطی را نشان می دهد.

جدول ۸ میانگین رتبه های مربوط به متغیرهای عوامل محیطی

شماره متغیر	متغیر مورد بررسی	امتیاز رتبه	شماره اولویت
۱۵	افزایش تورم	۸/۲۲	۱
۱۶	افزایش فاصله طبقاتی در جامعه	۸/۰۶	۲
۲۵	عدم اعتماد و اطمینان به عادلانه بودن نظام مالیاتی	۶/۵۳	۳
۱۹	دخالت گروه های سیاسی از جهات گوناگون برای کسب منافع شخصی	۶/۵۲	۴
۲۲	کم رنگ شدن زشتی تخلفات در بین افراد جامعه	۶/۲۰	۵
۲۱	فقدان عزم و اراده ملی برای مبارزه با فساد	۵/۸۱	۶
۱۷	عدم مجازات قاطعانه متخلفان و مفسدان	۵/۶۹	۷
۲۴	شیوع فرهنگ مادی گرایی	۵/۶۳	۸
۲۳	رشد فرهنگ فرد گرایی بین افراد جامعه در دستیابی به اهداف شخصی	۵/۱۴	۹

جدول ۸ میانگین رتبه‌های مربوط به متغیرهای عوامل محیطی

شماره اولویت	امتیاز رتبه	متغیر مورد بررسی	شماره متغیر
۱۰	۴/۲۸	تأثیر مشارکت نهادهای جامعه مدنی (اتحادیه‌ها، انجمن‌ها، اندیشمندان، رسانه‌ها و ...) در سیاستگذاری و اجرای امور مالیاتی	۲۰
۱۱	۳/۸۹	استفاده از سیاست خصوصی سازی	۱۸

چنان که در جدول فوق مشاهده می‌شود براساس نظر پاسخ‌گویان به ترتیب، افزایش تورم؛ افزایش فاصله طبقاتی در جامعه؛ عدم اعتماد و اطمینان به عادلانه بودن نظام مالیاتی و دخالت گروه‌های سیاسی از جهات گوناگون برای کسب منافع شخصی جزء چهار متغیر عوامل محیطی به‌شمار می‌روند که بیشترین تأثیر را در بروز فساد اداری در سازمان امور مالیاتی کشور دارند. همچنین از نظر این دسته از پاسخ‌گویان استفاده از سیاست خصوصی سازی؛ تأثیر مشارکت نهادهای جامعه مدنی (اتحادیه‌ها، انجمن‌ها، اندیشمندان و رسانه‌ها و ...) در سیاستگذاری و اجرای امور مالیاتی؛ رشد فرهنگ فردگرایی بین افراد جامعه در دستیابی به اهداف شخصی؛ و شیوع فرهنگ مادی‌گرایی جزء چهار متغیر عوامل محیطی هستند که تأثیر کمتری در مقایسه با سایر متغیرها در ایجاد فساد اداری در سازمان امور مالیاتی کشور داشته‌اند.

۳-۹ بررسی و آزمون فرضیه شماره ۳

با توجه به نتایج به‌دست آمده، وضعیت کلی عوامل فردی به شرح جدول زیر است.

جدول ۹ بررسی وضعیت متغیرهای مربوط به عوامل فردی

نام عامل	تعداد پاسخ‌ها	آماره t به دست آمده	درجه آزادی	سطح معنادار
فردی	۳۷۱	۲۱/۶۹۳	۳۷۰	۰

چنان که در جدول فوق مشاهده می شود، با توجه به اینکه سطح معناداری نمونه ای عوامل فردی کوچک تر از سطح خطای ۵ درصد است، لذا می توان گفت که مقدار حاصل مربوط به این عوامل تفاوت معنادار با مقدار متوسط دارد. از طرف دیگر با توجه به علامت مثبت آماره های t عوامل فردی، میانگین حاصل آنها بیشتر از عدد متوسط (یعنی ۳) است. به طور کلی از نظر پاسخ دهندگان، وضعیت عوامل فردی بیشتر از متوسط ارزیابی شده است.

۹-۳-۱ تعریف فرضیه آماری

- بین عوامل فردی و فساد اداری در سازمان امور مالیاتی کشور رابطه معناداری وجود دارد: H_0 .
- بین عوامل فردی و فساد اداری در سازمان امور مالیاتی کشور رابطه معناداری وجود ندارد: H_1 .

۹-۳-۲ آماره آزمون

انجام آزمون کای - مربع بیانگر وجود رابطه بین عوامل فردی و فساد اداری در سازمان امور مالیاتی کشور است. جدول زیر فراوانی مشاهده شده و مورد انتظار و نیز مابه التفاوت مربوط به فرضیه شماره ۳ را نشان می دهد.

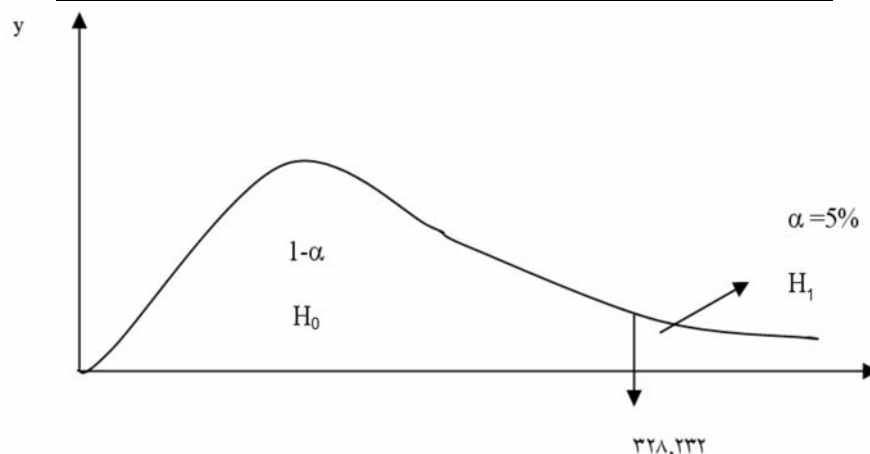
جدول ۱۰ فراوانی مشاهده شده و مورد انتظار و نیز مابه التفاوت مربوط به فرضیه ۳

باقیمانده	فراوانی مورد انتظار	فراوانی مشاهده شده	فراوانی ردیف
-۷۴/۲	۷۴/۲	۰	۱
-۲۶/۲	۷۴/۲	۴۸	۲
۷۲/۸	۷۴/۲	۱۴۷	۳
۹۲/۸	۷۴/۲	۱۶۷	۴
-۶۵/۲	۷۴/۲	۹	۵
		۳۷۱	جمع

با توجه به فراوانی‌های جدول ۱۰، نتایج آزمون توزیع کای - مربع به شرح جدول و نمودار زیر است:

جدول ۱۱ نتایج آزمون توزیع کای - مربع مربوط به فرضیه شماره ۳

۳۲۸/۲۳۲	آزمون کای - مربع
۴	درجه آزادی
۰	سطح معناداری

نمودار ۳ نتایج آزمون توزیع کای - مربع مربوط به فرضیه شماره ۳

چنان که در جدول و نمودار فوق ملاحظه می‌شود، انجام آزمون توزیع کای - مربع نشان می‌دهد که سطح معناداری کمتر از $\alpha = 5\%$ حاصل شده است ($P-V < \alpha = 5\%$). با توجه به نتیجه آزمون به عمل آمده، در سطح اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت که «بین عوامل فردی و فساد اداری در سازمان امور مالیاتی کشور رابطه معنادار وجود دارد». به عبارت دیگر عوامل فردی، متغیر فساد اداری را در سازمان امور مالیاتی کشور تحت تأثیر قرار می‌دهد.

به منظور شناخت شدت تأثیر گذاری عوامل هفت گانه مربوط به عوامل فردی در فساد اداری از آزمون تحلیل واریانس فریدمن استفاده شده است. از این رو در این قسمت با استفاده از نتایج این آزمون به اولویت بندی متغیرهای مربوط به عوامل فردی پرداخته می شود. جدول زیر اولویت بندی مربوط به متغیرهای عوامل فردی را نشان می دهد.

جدول ۱۲ میانگین رتبه های مربوط به متغیرهای عوامل فردی

شماره متغیر	متغیر مورد بررسی	امتیاز رتبه	شماره
۲۶	اعتقاد مؤدیان مالیاتی به شفاف نبودن نحوه مصرف درآمدهای مالیاتی	۵/۳۷	۱
۳۲	فعالیت مدیران دولتی در امور تجاری - بازرگانی	۴/۵۷	۲
۲۷	عدم آگاهی عامه مردم از قوانین و مقررات مالیاتی	۴/۳۱	۳
۳۰	تمایل مؤدیان مالیاتی به منظور دستیابی به اهدافشان از مسیر غیرقانونی	۴/۱۵	۴
۲۸	تأثیر عوامل تربیتی آموزشی در جلوگیری از تخلف	۳/۷۹	۵
۲۹	حرص و طمع کارکنان	۳/۲۱	۶
۳۱	عضویت کارکنان در شبکه های غیررسمی خارج از سازمان	۲/۵۹	۷

چنان که در جدول فوق مشاهده می شود براساس نظر پاسخ گویان به ترتیب، اعتقاد مؤدیان مالیاتی به شفاف نبودن نحوه مصرف درآمدهای مالیاتی؛ فعالیت مدیران دولتی در امور تجاری - بازرگانی و عدم آگاهی عامه مردم از قوانین و مقررات مالیاتی جزء سه متغیر عوامل فردی به شمار می روند که بیشترین تأثیر را در بروز فساد اداری در سازمان امور مالیاتی کشور دارند. همچنین از نظر این دسته از پاسخ گویان عضویت کارکنان در شبکه های غیررسمی خارج از سازمان؛ حرص و طمع کارکنان و عوامل تربیتی آموزشی جزء سه متغیر عوامل فردی هستند که تأثیر کمتری در مقایسه با سایر متغیرها در ایجاد فساد اداری در سازمان امور مالیاتی کشور داشته اند.

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

تحقیق حاضر از لحاظ موضوعی به بررسی عوامل مؤثر در بروز فساد اداری در سازمان امور مالیاتی کشور می‌پردازد که در این راستا سه مؤلفه تحت عنوان متغیرهای مستقل پژوهش «عوامل اداری (درون و برون‌سازمانی)»، «عوامل محیطی (اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی)» و «عوامل فردی»، در قالب سه فرضیه مورد بررسی قرار گرفتند و رابطه هر یک از آنها با فساد اداری در سازمان امور مالیاتی کشور مورد بررسی قرار گرفت.

در راستای این تحقیق ابتدا مطالعات مقدماتی برای آشنایی محقق با مبانی نظری تحقیق و فساد اداری و عوامل سه‌گانه پژوهش صورت گرفت. سپس ادبیات و روش تحقیق با توجه به اهداف اساسی تحقیق در دسترسی به منابع اولیه و تعیین طرح کلی تحقیق، مطالعات میدانی در قلمرو تعریف شده تحقیق (فساد اداری و عوامل مورد بررسی) و در قالب فرضیات تحقیق انجام گرفت. با توجه به آزمون‌های آماری انجام شده، نتایج زیر حاصل شد:

نتایج حاصل از داده‌های مربوط به فرضیه شماره ۱ بیانگر آن است که پاسخ‌دهندگان به اغلب متغیرهای مورد بررسی عوامل اداری، گرایش زیادی به انتخاب گزینه‌های متوسط به بالا یعنی «بسیار زیاد»، «زیاد» و «متوسط» داشته‌اند. مشاهده تعداد فراوانی‌ها و وضعیت پاسخ‌های هر یک از متغیرهای مزبور تأیید‌کننده موارد فوق‌الذکر است. به عبارت دیگر به اعتقاد آنان، میزان تأثیر هر یک از عوامل چهارده‌گانه اداری بر فساد اداری بالاتر از متوسط بوده است.

همچنین براساس نتایج حاصل از آزمون t استیودنت سطح معناداری نمونه‌ای کلیه متغیرهای عوامل اداری به جز یک متغیر (ردیف ۸) کوچک‌تر از سطح خطای ۵ درصد است، از این رو به طور کلی از نظر پاسخ‌دهندگان، وضعیت این متغیرها بیشتر از متوسط ارزیابی شده‌اند. این در حالی است که مقدار حاصل متغیر ردیف «۸» بزرگ‌تر از سطح خطای ۵ درصد است، بنابراین می‌توان گفت که مقدار حاصل مربوط به این متغیر تفاوت معنادار با مقدار متوسط ندارد. به عبارت دیگر از نظر ارزیابی کنندگان این متغیر در حد

متوسط ارزیابی شده است. براساس نتیجه به عمل آمده سطح معناداری نمونه‌ای عوامل اداری کوچک‌تر از سطح خطای ۵ درصد است، بنابراین مقدار حاصل مربوط به این عوامل تفاوت معناداری با مقدار متوسط دارد. از طرف دیگر با توجه به علامت مثبت آماره‌های t این عوامل، میانگین حاصل آنها بیشتر از عدد متوسط (یعنی ۳) است. به طور کلی از نظر پاسخ‌دهندگان، وضعیت این عوامل بیشتر از متوسط ارزیابی شده است.

در نهایت انجام آزمون کای - مربع بیانگر وجود رابطه بین عوامل اداری (درون‌سازمانی و برون‌سازمانی) و فساد اداری در سازمان امور مالیاتی کشور است. انجام آزمون توزیع کای - مربع نشان می‌دهد که سطح معناداری کمتر از $\alpha = 5\%$ حاصل شده است ($P-V < \alpha = 5\%$). با توجه به نتیجه آزمون به عمل آمده، در سطح اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت که «بین عوامل اداری (درون‌سازمانی و برون‌سازمانی) و فساد اداری در سازمان امور مالیاتی کشور رابطه معنادار وجود دارد». به عبارت دیگر عوامل اداری (درون‌سازمانی و برون‌سازمانی)، متغیر فساد اداری را در سازمان امور مالیاتی کشور تحت تأثیر قرار می‌دهد.

به منظور شناخت شدت تأثیرگذاری عوامل چهارده گانه مربوط به عوامل اداری در فساد اداری از آزمون فریدمن استفاده شده است. نتایج این آزمون نشان داد که سطح معناداری $\alpha = 5\%$ تفاوت معناداری بین میانگین رتبه پاسخ‌ها به سؤالات (متغیرهای) مربوط به عوامل اداری وجود دارد. بدین ترتیب اولویت متغیرهای مورد بررسی به شرح زیر بوده‌اند:

- حقوق، دستمزد و مزایای شغلی نامناسب؛
- ناتوانی نظام مالیاتی حاکم در دریافت عادلانه مالیات از افراد و گروه‌های بانفوذ سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و غیره؛
- عدم وجود نظام شایسته‌سالاری در عزل و نصب‌ها؛
- به کارگیری نظام‌ها و فناوری‌های پیشرفته اطلاعات و ارتباطات؛
- بار روانی فساد و سوءاستفاده مدیران در گسترش فساد در سطوح میانی و پایین سازمان؛
- نقش ابهام در قوانین و مقررات مالیاتی؛

- استفاده از نظام‌های کارآمد نظارت و کنترل بر عملکرد کارکنان سازمان؛
- بازنگری و اصلاح به‌موقع قوانین و مقررات مالیاتی؛
- وجود ساختار نظام‌مند اطلاع‌رسانی از امور مالیاتی در جامعه (رسانه‌ها) برای آگاهی دادن به مردم؛
- اختیارات بیش از حد کارکنان امور مالیاتی؛
- فرایندهای بوروکراتیک چندلایه اداری از تشخیص تا وصول مالیات؛
- آشنایی و به‌کارگیری راهبردهای نوین مدیریتی در حوزه معاونت نیروی انسانی مانند نظام پیشنهادات؛
- تضاد قوانین و مقررات بین‌سازمانی؛
- عدم پاسخ‌گویی کارکنان سازمان.

چنان‌که مشاهده می‌شود براساس نظر پاسخ‌گویان به‌ترتیب، اولویت حقوق، دستمزد و مزایای شغلی نامناسب؛ ناتوانی نظام مالیاتی حاکم در دریافت عادلانه مالیات از افراد و گروه‌های بانفوذ سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و نظایر آن؛ عدم وجود نظام شایسته‌سالاری در عزل و نصب‌ها؛ بار روانی فساد و سوءاستفاده مدیران در گسترش فساد در سطوح میانی و پایین سازمان و به‌کارگیری نظام‌ها و فناوری‌های پیشرفته اطلاعات و ارتباطات جزء پنج متغیر عوامل اداری به‌شمار می‌روند که بیشترین تأثیر را در بروز فساد اداری در سازمان امور مالیاتی کشور داشته‌اند. همچنین از نظر این دسته از پاسخ‌گویان عدم پاسخ‌گویی کارکنان سازمان؛ اثر تضاد قوانین و مقررات بین‌سازمانی؛ آشنایی و به‌کارگیری راهبردهای نوین مدیریتی در حوزه معاونت نیروی انسانی چون نظام پیشنهادات؛ تأثیر فرایندهای بوروکراتیک چندلایه اداری از تشخیص تا وصول مالیات و اختیارات بیش از حد کارکنان امور مالیاتی جزء پنج متغیر عوامل اداری هستند که تأثیر کمتری در مقایسه با سایر متغیرها در ایجاد فساد اداری داشته‌اند.

همچنین بررسی نتایج حاصل از داده‌های مربوط به فرضیه شماره ۲ بیانگر آن است که پاسخ‌دهندگان در پاسخ به اغلب متغیرهای مورد بررسی عوامل محیطی، گرایش زیادی

به انتخاب گزینه‌های متوسط به بالا یعنی «بسیار زیاد»، «زیاد» و «متوسط» داشته‌اند. مشاهده تعداد فراوانی‌ها و وضعیت پاسخ‌های هریک از متغیرها مزبور تأییدکننده موارد فوق‌الذکر است. به عبارت دیگر به اعتقاد آنان، میزان تأثیر هریک از عوامل یازده گانه عوامل محیطی بر فساد اداری بالاتر از متوسط بوده است.

همچنین براساس نتایج حاصل از آزمون t استیودنت سطح معناداری نمونه‌ای تمامی متغیرهای مربوط به عوامل محیطی کوچک‌تر از سطح خطای ۵ درصد است، بنابراین می‌توان گفت که مقدار حاصل مربوط به این متغیرها تفاوت معنادار با مقدار متوسط دارد. از طرف دیگر با توجه به علامت مثبت آماره‌های t این متغیرها، میانگین حاصل آنها بیشتر از عدد متوسط (یعنی ۳) است. به طور کلی از نظر پاسخ‌دهندگان، وضعیت این متغیرها بیشتر از متوسط ارزیابی شده‌اند.

همچنین براساس نتایج حاصل سطح معناداری نمونه‌ای عوامل محیطی کوچک‌تر از سطح خطای ۵ درصد است، بنابراین می‌توان گفت که مقدار حاصل مربوط به عوامل محیطی تفاوت معنادار با مقدار متوسط دارد. از طرف دیگر با توجه به علامت مثبت آماره‌های t عوامل محیطی، میانگین حاصل آنها بیشتر از عدد متوسط (یعنی ۳) است. به طور کلی از نظر پاسخ‌دهندگان، وضعیت این عوامل بیشتر از متوسط ارزیابی شده است.

در نهایت انجام آزمون کای - مربع بیانگر وجود رابطه بین عوامل محیطی (اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی) و فساد اداری در سازمان امور مالیاتی کشور است. انجام آزمون توزیع کای - مربع نشان می‌دهد که سطح معناداری کمتر از $\alpha = 5\%$ حاصل شده است ($P-V < \alpha = 5\%$). با توجه به نتیجه آزمون به عمل آمده، در سطح اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت که «بین عوامل محیطی (اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی) و فساد اداری در سازمان امور مالیاتی کشور رابطه معنادار وجود دارد». به عبارت دیگر عوامل محیطی (اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی)، متغیر فساد اداری را در سازمان امور مالیاتی کشور تحت تأثیر قرار می‌دهد.

به منظور شناخت شدت تأثیرگذاری متغیرهای یازده گانه مربوط به عوامل محیطی در فساد اداری از آزمون تحلیل واریانس فریدمن استفاده شده است. براساس نتایج این آزمون، سطح معناداری $\alpha = 7.5\%$ تفاوت معناداری بین میانگین رتبه پاسخ‌ها به سؤالات (متغیرهای) مربوط به عوامل محیطی وجود دارد. بدین ترتیب اولویت متغیرهای مربوط به عوامل محیطی به ترتیب زیر است:

- افزایش تورم؛
- افزایش فاصله طبقاتی در جامعه؛
- بروز فساد در جامعه و عدم اعتماد و اطمینان به عادلانه بودن نظام مالیاتی؛
- دخالت گروه‌های سیاسی از لحاظ گوناگون برای کسب منافع شخصی؛
- کم‌رنگ شدن زشتی تخلفات در بین افراد جامعه؛
- فقدان عزم و اراده ملی برای مبارزه با فساد؛
- عدم مجازات قاطعانه متخلفان و مفسدان؛
- شیوع فرهنگ مادی گرایی؛
- رشد فرهنگ فردگرایی بین افراد جامعه در دستیابی به اهداف شخصی؛
- مشارکت نهادهای جامعه مدنی (اتحادیه‌ها، انجمن‌ها، اندیشمندان و رسانه‌ها و نظایر آن) در سیاستگذاری و اجرای امور مالیاتی؛
- استفاده از سیاست خصوصی سازی.

چنان که مشاهده می‌شود براساس نظر پاسخ‌گویان به ترتیب افزایش تورم؛ فاصله طبقاتی در جامعه؛ عدم اعتماد و اطمینان به عادلانه بودن نظام مالیاتی و دخالت گروه‌های سیاسی از لحاظ گوناگون برای کسب منافع شخصی جزء چهار متغیر عوامل محیطی به‌شمار می‌روند که بیشترین تأثیر را در بروز فساد اداری در سازمان امور مالیاتی کشور دارند. همچنین از نظر این دسته از پاسخ‌گویان استفاده از سیاست خصوصی سازی؛ مشارکت نهادهای جامعه مدنی (اتحادیه‌ها، انجمن‌ها، اندیشمندان و رسانه‌ها و ...) در سیاستگذاری و

اجرای امور مالیاتی؛ رشد فرهنگ فردگرایی بین افراد جامعه در دستیابی به اهداف شخصی؛ و شیوع فرهنگ مادی گرایی جزء چهار متغیر عوامل محیطی هستند که تأثیر کمتری در مقایسه با سایر متغیرها در ایجاد فساد اداری داشته‌اند.

همچنین بررسی نتایج حاصل از داده‌های مربوط به فرضیه شماره ۳ بیانگر آن است که پاسخ‌دهندگان در پاسخ به اغلب متغیرهای مورد بررسی عوامل فردی، گرایش زیادی به انتخاب گزینه‌های متوسط به بالا یعنی «بسیار زیاد»، «زیاد» و «متوسط» داشته‌اند. مشاهده تعداد فراوانی‌ها و وضعیت پاسخ‌های هریک از متغیرهای مزبور تأییدکننده موارد فوق‌الذکر است. به عبارت دیگر به اعتقاد آنان، میزان تأثیر هریک از متغیرهای هفت‌گانه عوامل فردی بر فساد اداری بالاتر از متوسط بوده است.

همچنین براساس نتایج حاصل از آزمون t استیودنت سطح معناداری نمونه‌ای تمامی متغیرهای عوامل فردی (به جز متغیر ردیف ۳۱) کوچک‌تر از سطح خطای ۵ است. بنابراین می‌توان گفت که مقدار حاصل مربوط به این متغیر تفاوت معنادار با مقدار متوسط دارد. از طرف دیگر با توجه به اینکه سطح معناداری متغیر ردیف شماره ۳۱ بالاتر از مقدار ۵ درصد است، می‌توان گفت که پاسخ‌دهندگان این متغیر را در حد متوسط ارزیابی کرده‌اند. براساس نتیجه به عمل آمده سطح معناداری نمونه‌ای عوامل فردی کوچک‌تر از سطح خطای ۵ درصد است، لذا می‌توان گفت که مقدار حاصل مربوط به عوامل فردی تفاوت معنادار با مقدار متوسط دارد. از طرف دیگر با توجه به علامت مثبت آماره‌های t عوامل فردی، میانگین حاصل آن بیشتر از عدد متوسط (یعنی ۳) است. به‌طور کلی از نظر پاسخ‌دهندگان، وضعیت این عوامل بیشتر از متوسط ارزیابی شده است.

در نهایت نتایج آزمون کای - مربع بیانگر وجود رابطه بین عوامل فردی و فساد اداری در سازمان امور مالیاتی کشور است. انجام آزمون توزیع کای - مربع نشان می‌دهد که سطح معناداری کمتر از $\alpha = 5\%$ حاصل شده است ($P-V < \alpha = 5\%$). با توجه به نتیجه آزمون به عمل آمده، در سطح اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت که «بین عوامل فردی و فساد

اداری در سازمان امور مالیاتی کشور رابطه معنادار وجود دارد». به عبارت دیگر عوامل فردی، متغیر فساد اداری را در سازمان امور مالیاتی کشور تحت تأثیر قرار می دهد. به منظور شناخت شدت تأثیر گذاری متغیرهای هفت گانه مربوط به عوامل فردی در فساد اداری از آزمون تحلیل واریانس فریدمن استفاده شده است. نتایج این آزمون نشان می دهد که سطح معناداری $\alpha = 5\%$ تفاوت معناداری بین میانگین رتبه پاسخ ها به سؤالات (متغیرهای) مربوط به عوامل فردی وجود دارد. بدین ترتیب اولویت بندی متغیرهای مربوط به عوامل فردی به شرح زیر هستند:

- اعتقاد مؤدیان مالیاتی به شفاف نبودن نحوه مصرف درآمدهای مالیاتی، چقدر در گرایش مردم به سمت فساد مؤثر است؟
- آیا فعالیت مدیران دولتی در امور تجاری - بازرگانی باعث گسترش فساد می شود؟
- عدم آگاهی عامه مردم از قوانین و مقررات مالیاتی چقدر به ایجاد انگیزه برای فساد کمک می کند؟
- تمایل مؤدیان مالیاتی برای دستیابی به اهدافشان از مسیر غیرقانونی تا چه حد به بروز فساد منجر می شود؟
- تأثیر عوامل تربیتی - آموزشی در جلوگیری از تخلف چقدر است؟
- حرص و طمع کارکنان تا چه حد به انجام تخلفات منجر می شود؟
- عضویت کارکنان در شبکه های غیررسمی خارج از سازمان چقدر به شیوع فساد کمک می کند؟

براساس نظر پاسخ گویان به ترتیب، اعتقاد مؤدیان مالیاتی به شفاف نبودن نحوه مصرف درآمدهای مالیاتی؛ فعالیت مدیران دولتی در امور تجاری - بازرگانی و عدم آگاهی عامه مردم از قوانین و مقررات مالیاتی جزء سه متغیر عوامل فردی به شمار می روند که بیشترین تأثیر را در بروز فساد اداری در سازمان امور مالیاتی کشور دارند. همچنین از نظر این دسته از پاسخ گویان عضویت کارکنان در شبکه های غیررسمی خارج از سازمان؛ حرص و طمع

_____ بررسی و شناخت مهم ترین عوامل بروز فساد اداری در سازمان امور مالیاتی ... ۱۳۱

کارکنان و عوامل تربیتی آموزشی جزء سه متغیر عوامل فردی هستند که تأثیر کمتری در مقایسه با سایر متغیرها در ایجاد فساد اداری در سازمان امور مالیاتی کشور داشته اند.

با توجه به نتایج حاصل از آزمون فرضیه های پژوهش، پیشنهاد های زیر ارائه می شود:

• تجدیدنظر در نظام حقوق دستمزد و مزایای شغلی کارکنان اداره امور مالیاتی

کشور؛

• تلاش در جهت توانمند کردن نظام مالیاتی حاکم در دریافت عادلانه مالیات از

افراد و گروه های بانفوذ سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و غیره؛

• توجه به نظام شایسته سالاری در عزل و نصب ها؛

• کاهش بار روانی فساد و سوء استفاده مدیران در گسترش فساد در سطوح میانی و

پایین سازمان؛

• به کارگیری نظام ها و فناوری های پیشرفته اطلاعات و ارتباطات؛

• رفع ابهام در قوانین و مقررات مالیاتی؛

• بازنگری و اصلاح به موقع قوانین و مقررات مالیاتی؛

• وجود ساختار نظام مند اطلاع رسانی از امور مالیاتی در جامعه (رسانه ها) برای آگاهی

دادن به مردم؛

• استفاده از نظام های کارآمد نظارت و کنترل بر عملکرد کارکنان سازمان؛

• توجه به بهینه کردن میزان اختیارات و مسئولیت های کارکنان امور مالیاتی؛

• کاهش فرایندهای بوروکراتیک چندلایه اداری از تشخیص تا وصول مالیات در

سازمان امور مالیاتی کشور؛

• آشنایی و به کارگیری راهبردهای نوین مدیریتی در حوزه معاونت نیروی انسانی

چون نظام پیشنهادات؛

• کاهش تضاد قوانین و مقررات بین سازمانی؛

• افزایش انگیزه کارکنان سازمان امور مالیاتی در تکریم ارباب رجوع و پاسخ گویی به آنان؛

- تلاش برای کنترل اثر تورم در مشکلات اقتصادی کارکنان امور مالیاتی و بهبود وضعیت آنان؛
- تلاش برای کاهش فاصله طبقاتی در بین کارکنان؛
- تلاش برای فرهنگ‌سازی و پررنگ کردن زشتی تخلفات در بین افراد جامعه؛
- افزایش عزم و اراده ملی برای مبارزه با فساد؛
- برخورد قاطع و مجازات قاطعانه متخلفان و مفسدان امور مالیاتی کشور؛
- تلاش در جهت کاهش اثر فرهنگ مادی‌گرایی در بین مردم و کارکنان و کاهش فرهنگ فردگرایی بین افراد جامعه؛
- تقویت مشارکت نهادهای جامعه مدنی (اتحادیه‌ها، انجمن‌ها، اندیشمندان و رسانه‌ها و ...) در سیاست‌گذاری و اجرای امور مالیاتی؛
- شفاف‌سازی نحوه مصرف درآمدهای مالیاتی؛
- جلوگیری از فعالیت مدیران دولتی در امور تجاری - بازرگانی؛
- افزایش سطح آگاهی عامه مردم از قوانین و مقررات مالیاتی؛
- جلوگیری از دستیابی مؤدیان مالیاتی به اهدافشان از مسیر غیرقانونی؛
- افزایش سطح فرهنگ و معلومات مؤدیان مالیاتی و تمامی کسانی که با امور مالیاتی کشور سروکار دارند؛
- تلاش برای کاهش حرص و طمع کارکنان.

منابع و مأخذ

- برکچیان، سیدرضا ۱۳۷۷. «بررسی ارتباط فساد مالی در دستگاه های دولتی با میزان حقوق و دستمزد»، پایان نامه کارشناسی ارشد.
- تقوایی، محمود ۱۳۸۵. «کاهش فاصله مسئولان با صدرنشینان فساد مالی در جهان؛ نشریه بازتاب.
- حبیبی، نادر ۱۳۷۴. *فساد اداری و عوامل مؤثر در گسترش آن*، مؤسسه عالی پژوهش برنامه ریزی و توسعه، تهران.
- رشیدی، اعظم ۱۳۸۶. «شناسایی عوامل مؤثر بر فساد مالی در بین کارکنان یکی از سازمان های دولتی»، پایان نامه کارشناسی ارشد.
- عباس زادگان، سیدمحمد ۱۳۸۳. *فساد اداری*، دفتر پژوهش های فرهنگی، تهران.
- فرجاد، محمدحسین ۱۳۷۷. *بررسی مسائل اجتماعی ایران (فساد اداری، اعتیاد، طلاق)*، انتشارات اساطیر، تهران.
- متنی نژاد، صادق ۱۳۸۴. «جایگاه مبارزه با فساد مالی در قوانین و مقررات و نقش وظیفه دستگاه های نظارتی در مبارزه مذکور»، *نشریه الکترونیک حقوق*.
- مزروعی، علی ۱۳۸۵. *بودجه فساد*.
- معدنچیان، ابراهیم ۱۳۷۹. *سازمان و فعالیت های ضد فساد اداری هنگ کنگ، مالزی و سنگاپور*، انتشارات دانشکده مدیریت دانشگاه تهران، چاپ اول.
- همدمی خطبه سرا، ابوالفضل ۱۳۸۳. *فساد مالی: علل، زمینه ها و راهبردهای مبارزه با آن*، انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران.
- هیود، پل ۱۳۸۱. *فساد سیاسی*، ترجمه محمد طاهری و میرقاسم بنی هاشمی، انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران.
- Fjeldstad, Odd-Helge 2003. *Fighting Fiscal Corruption: Lessons from The Tanzania Revenue Authority*, Public Administration and Development.
- _____ 2006. *Tax Evasion and Fiscal Corruption: Essays on Compliance and Tax Administrative Practices in East and South Africa; A Dissertation Submitted for the Degree of dr. Oecon Norwegian School of Economics and Business Administration (NHH), Bergen.*
- India Corruption Study 2005 to Improve Governance; Transparency International India, 2005.

- Rothstein, Gunnarson et. al. 2005. *Anti-Corruption Strategies in Africa, What Works and Why?*, Application for research grant from Sida/SAREC.
- Transparency International 2005. Mapping exercise of Corruption and Governance Measurement Tools In Asia and Caucasus Countries 2005. Policy and Research Department.
- UNODC 2007. *Fighting Corruption in Afghanistan, A Roadmap for Strategy and Action*.